

ÄRENDE Polisens och åklagarens förfarande i förundersökningen

KLAGOMÅLET

A kritiserar i sitt till justitiekanslern 3.10.2013 riktade klagomål polisens och åklagarens förfarande. A anser att man vid polismyndigheten och åklagarämbetet har försummat sina uppgifter. A kritiserar polisens och åklagarens förfarande på grund av att de i klagomålet nämnda ärendena enligt klaganden har "lett till åtalseftergift eller av polisen preskriberats".

UTREDNING

Från polismyndigheten har inhämtats utredningar av undersökningsledarna B och C samt ett utlåtande av tidigare polismästaren D. Från åklagarämbetet har inhämtats utredningar av åklagare E och ledande åklagare F. Riksåklagarämbetet har därtill gett ett utlåtande. En avskrift av de nämnda utredningarna och utlåtandena bifogas klaganden till kännedom.

AVGÖRANDE

Dröjsmål vid förundersökningen

Enligt 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag.

Enligt 3 § i den vid tidpunkten för händelserna gällande polislagen (2000:49) för landskapet Åland skulle polisen utföra sina uppgifter på ett så effektivt och ändamålsenligt sätt som möjligt och i den angelägenhetsordning som förhållandena krävde (om utförande av polisens uppgifter och väsentlighetsordning bestäms idag i 1 kap. 6 § i polislagen (2013:87) för Åland, som trädde ikraft 1.1.2014).

Enligt 6 § i den vid tidpunkten för händelserna gällande förundersökningslagen (449/1987) skulle förundersökning göras utan onödigt dröjsmål (den idag gällande förundersökningslagen 805/2011, som trädde ikraft 1.1.2014, innehåller en bestämmelse med motsvarande innehåll).

En förundersökning som görs utan onödigt dröjsmål främjar tryggheten av parternas rättskydd. Att förundersökningen görs utan onödigt dröjsmål är viktigt även med tanke på ett fungerande och trovärdigt straffrättsligt system.

Om förundersökningen kan allmänt konstateras att man inte kan sätta ut någon generell maximid för hur länge den får ta. När man bedömer huruvida förundersökningen tagit en oskäligt lång tid ska bland annat ärendets art, omfattning och andra särdrag beaktas. Yttre omständigheter, såsom resurser som står till buds och polisens möjligheter att ställa sina uppgifter i angelägenhetsordning, inverkar de facto såväl på tiden när en eventuell förundersökning kan inledas som på hur snabbt den kan göras. Särskilt viktigt är att förundersökningen görs eller t.ex. framställning om begränsning av förundersökningen görs inom en sådan tid att åtalsrätten för brottet ifråga inte hinner preskriberas. Åklagaren bör ges tillräcklig tid att utföra åtalsprövningen eller målsäganden ges tillräcklig tid att utöva sin åtalsrätt.

Den tid som polisen har att göra förundersökningen beror naturligtvis bland annat på det misstänkta brottets preskriptionstid och tidpunkten när polisen får kännedom om det misstänkta brottet. Ifall exempelvis anmälan om brott inlämnas endast en kort tid innan åtalsrätten för brottet preskriberas kan det i praktiken vara omöjligt för polisen att slutföra förundersökningen eller göra en framställning om begränsning av förundersökningen innan preskriberingen sker.

Enligt den inhämtade utredningen hade undersökningsledaren 18.3.2013 framställt för landskapsåklagaren att förundersökningen skulle avslutas i tre ärenden. Landskapsåklagaren hade i dessa ärenden fattat beslut om begränsning av förundersökning 19.3.2013. I två av besluten tog åklagaren ställning till varför rekvisitet grov ärekränkning inte kom i fråga. Åklagaren konstaterade därtill att åtalsrätten för ärekränkning i samtliga tre ärenden och åtalsrätten för brott mot tjänstehemlighet av oaktsamhet i ett av ärendena hade preskriberats, emedan mer än två år gått från gärningstidpunkterna.

Av handlingarna framgår att målsäganden hade gjort anmälan om brott i de nämnda tre ärendena till polisen i början av april 2012 (gärningstidpunkten för de eventuella brotten var i slutet av januari 2011). Målsäganden ansåg i två ärenden att fråga skulle vara om misstänkt grov ärekränkning (preskriptionstiden fem år) och i ett ärende att fråga skulle vara om bland annat ärekränkning (preskriptionstiden två år). Polisen hade registrerat samtliga tre ärenden som misstänkt ärekränkning och det sistnämnda ärendet utöver ärekränkning även som misstänkt brott mot tjänstehemlighet av oaktsamhet (preskriptionstiden fem år). Polisen hade inlett förundersökningen och målsäganden hade i samtliga tre ärenden hörts i maj 2012. Undersökningsledningen hade i oktober 2012 överförts till en ny undersökningsledare. Enligt polismästaren hörde bytet samman med en större omorganisation av polismyndigheten.

Med hänvisning till de aktuella ärendenas karaktär, till den framdrift som redogjorts för samt till vad som i övrigt anförts i utredningarna anser polismästaren att utredningstiden inte varit oskäligt lång och klagandens åsikt om att brott preskriberats på grund av polisens förfarande delas inte.

Jag kan emellertid inte instämma i det som polismästaren framfört. Eftersom det angavs att de misstänkta brotten hade förövats i slutet av januari 2011, var anmälan om brott inlämnade ca tio månader innan åtalsrätten för eventuell ärekränkning skulle preskriberas. Av den inhämtade

JUSTITIEKANSLERSÄMBETET

utredningen framkommer inte några sådana omständigheter på grund av vilka den nämnda tiden – med beaktande av ärendenas art, omfattning och andra särdrag samt yttre omständigheter – skulle ha varit otillräcklig för polisen att slutföra förundersökningen, eller alternativt göra en framställning om begränsning av förundersökningen till åklagaren, i god tid innan åtalsrätten för ärekränkning skulle i fallen preskriberas. Det har av allt att döma inte varit fråga om särdeles omfattande eller straffrättsligt krävande ärenden. Det framgår inte heller att polisen skulle ha vidtagit några vidare utredningsåtgärder mellan tidpunkten maj 2012, då målsäganden hade hörts, och mars 2013, då undersökningsledaren hade framställt att förundersökningen skulle begränsas, dvs. då åtalsrätten för misstänkt ärekränkning redan var preskriberad.

I ett enskilt brottmål svarar undersökningsledaren i sista hand för att ärendet behandlas utan onödigt dröjsmål. I fallet hade undersökningsledningen som sagt överförs till en annan undersökningsledare i slutet av oktober 2012, dvs. endast ca tre månader innan åtalsrätten för misstänkt ärekränkning skulle preskriberas. Det är skäl att notera, att även vid omorganiseringar av en myndighet bör ses till att ärendenas handläggning inte onödigt fördröjs. Polisen bör därtill inom ramen för sin laglighetsövervakning arrangera en effektiv uppföljning och förmanskontroll så, att åtalsrätten för brotten på grund av polisens försummelse inte preskriberas.

Med beaktande av det tillgängliga materialet anser jag det vara en tillräcklig åtgärd att uppmärksamma polismyndigheten på skyldigheten att göra förundersökning utan onödigt dröjsmål.

Preskriptionstiden för tjänstebrott

Enligt 8 kap. 1 § 4 mom. i strafflagen är preskriptionstiden för tjänstebrott minst fem år.

Ett av de tre ärenden där åklagaren fattat beslut om begränsning av förundersökning utgjordes de misstänkta brotten enligt åklagarens beslut av ärekränkning och brott mot tjänstehemlighet av oaktsamhet. Till den del fråga var om det nämnda tjänstebrottet begränsade åklagaren förundersökningen på den grund att preskriptionstiden skulle ha varit två år, dvs. att åtalsrätten skulle ha varit preskriberad vid tidpunkten för åklagarens beslut.

Polismästaren konstaterar att undersökningsledaren i sin framställning om begränsning av förundersökningen till åklagaren felaktigt angett att preskriptionstiden för det eventuella tjänstebrottet skulle ha varit två år. E konstaterar å sin sida sin utredning att i samband med undersökningsledarens framställning om begränsning uppgavs felaktigt att preskriptionstiden för det misstänkta tjänstebrottet skulle ha varit två år. E medger att han vid fattandet av sitt beslut inte observerat denna felaktighet varför beslutet till denna del är klart felaktigt.

Klart är alltså att såväl C i sin framställning om begränsning av förundersökningen som E i sitt beslut om att begränsa förundersökningen misstagit sig beträffande det aktuella tjänstebrottets preskriptionstid. På basis av handlingarna skulle preskriptionstiden för tjänstebrottet löpa ut i fallet först i januari 2016, dvs. förundersökningen har till denna del inte kunnat begränsas på den grund att åtalsrätten skulle ha varit preskriberad.

Ett eventuellt tjänstebrott har ej utretts varför E säger sig ha vidtagit åtgärder för att polismyndigheten ska återuppta förundersökningen till denna del. Jag har således inte anledning att vidta i ärendet andra åtgärder än att jag uppmärksammar C och E på att preskriptionstiden för tjänstebrott är minst fem år.

Ärendet i övrigt

Polis- och åklagarmyndigheterna har i ärendet ombetts att i sina utredningar även fästa avseende vid att polisen och åklagaren i vissa av de i klagomålet avsedda fallen inte skulle ha bedömt huruvida eventuella tjänstebrott legat för handen.

Polismästaren konstaterar att som regel motiveras inte de icke valda brottsrekvisiten närmare i förundersökningen. Att välja rekvisit som korrelerar med den undersökta händelsen kan enligt polismästaren anses ligga inom ramen för förundersökningsledarens prövnings- och beslutsrätt. Riksåklagarämbetet konstaterar å sin sida att åklagarna har bedömt ärendena också till den del de gällde eventuella tjänstebrott. Med beaktande av å ena sidan de misstänkta huvudbrottens karaktär och å andra sidan det att uppfyllandet av brottsrekvisiten för tjänstebrott förutsätter att förfarandet har varit allt annat än ringa, anser Riksåklagarämbetet att båda åklagarna till denna del har verkat inom ramen för sin prövningsrätt.

Med beaktande av den inhämtade utredningen har jag inga rättsliga grunder att konstatera att polis- eller åklagarmyndigheterna skulle till denna del ha förfarit lagstridigt eller annars i strid med sina skyldigheter. Av det tillgängliga materialet framgår inte heller i övrigt något sådant att jag som laglighetsövervakare skulle ha anledning till några vidare åtgärder med anledning av klagomålet.

Åtgärder

Jag uppmärksammar polismyndigheten på skyldigheten att göra förundersökning utan onödigt dröjsmål. I detta syfte sänder jag en avskrift av detta beslut till polismyndighetens nuvarande polismästare.

Jag uppmärksammar därtill C och E på att preskriptionstiden för tjänstebrott är minst fem år. I detta syfte sänder jag en avskrift av detta beslut till C och E.

En avskrift av beslutet sänds för kännedom till riksåklagaren.

Bilagorna till klagomålet återsänds.

Biträdande
justitiekanslerns ställföreträdare

Kimmo Hakonen

Referendarieråd

Markus Löfman

JUSTITIEKANSLERSÄMBETET
